

**Emlékezés Jókai Mórra (1825-1904), a Magyar Tudományos Akadémia
rendes és tiszteletbeli tagjára**
**Remembering Mór Jókai (1825-1904), Full and Honorary Member of the
Hungarian Academy of Sciences**

Jókai Mór a magyar szépirodalom elmúlt két évszázadának egyik legnagyobb hatású és legkiválóbb alkotója, akinek munkáival – túlzás nélkül – a magyar nemzet szinte minden tagján kívül a magyar kultúra iránt érdeklődő valamennyi személy találkozhatott. Regényein nemzedékek sora nőtt fel, történetei könyvekben, filmművészeti alkotásokban napjainkban is élnek. Jókai Mór az első magyar írófejedelem, ugyanakkor személye több is annál, hiszen közéleti pályája különböző állomásai – így különösen országgyűlési képviselői tiszte, főrendiházi tagsága, valamint számtalan egyéb közéleti pozíciója, így a Magyar Tudományos Akadémia levelező, rendes, tiszteletbeli és igazgató-tanácsi tagságai – kora egyik kimagasló alakjának képét rajzolják fel.

Jókai Mór 1825. február 18-án született Komáromban az ógyallai származású nemes ásvai Jókay József ügyvéd és hitvese, nemes Pulay Mária legfiatalabb gyermekeként. A család őse, Jókay Sámuel I. Lipót királytól nyert címeres nemeslevelet, mint Esztergom várának zászlótartója és egyik hős védője.

Jókai Mór alsó és középfokú tanulmányait szülővárosában, a pozsonyi evangélikus gimnáziumban, később pedig a nagy múltú Pápai Református Kollégiumban végezte. Ezekben az években tehetségét mind a festészet, mind pedig az irodalom területén megmutatta. Irodalmi szárnybontogatása már kisgyermekként megkezdődött, írásaival később iskolai díjakat is nyert. A pályakezdés pontos időpontjának bizonytalanságairól egyebekben sokat árulkodik, hogy mind a kortársak, mind a jelen irodalomtörténészei, de maga Jókai Mór sem tudta azt egyértelműen meghatározni.

Jókai Mór felsőbb szintű tanulmányait 1842 és 1844 között a Kecskeméti Református Jogakadémián folytatta ahol jogász oklevelet, diplomát szerzett. Tanulmányai végeztével hazatért szülővárosába, ahol Asztalos István ügyvéd mellett kezdte meg joggyakorlatát, amelyet hamarosan Pesten Molnár József, illetve Wrhovszky Sándor ügyvédeknel fejezett be. Ügyvédi vizsgáját „dicséretre méltó” minősítéssel tette le 1846-ban. A pesti joggyakornokság ideje azonban más okból bizonyult sorsdöntőnek. Jókai Mór pápai diákbarátsága Petőfi Sándorral ekkor a fiatal jogászt nem a törvényszéki folyosókra, sokkal inkább a Pilvax-kávéház szabadelvű közösségéhez vezette el. A fiatal fővárosi írók társaságában Jókai Mór kiteljesedett, és az irodalom mellett kötelezte el magát. Jókai Mór – akit egyébként a Budapesti Ügyvédi Kamara 1893-ban dísztagjának választott –

ügyvédi praxisának leírására így a közmondásos „*egy ügyű, ügye fogyott, ügyetlen*” humoros hármas jelző volt alkalmazható, hiszen egyetlen – egy szerződés teljesítése és járulékai iránt indított per – sikeres vitelét leszámítva később nem dolgozott gyakorló ügyvédként.

A rövid ideig tartó joggyakorlattól függetlenül azonban Jókai Mór későbbi munkásságát mind országgyűlési képviselőként mind íróként jogászai képzettsége mindvégig élő forrásként táplálta: politikai megnyilvánulásait és a regényeiben megelevenedő történeteket élő és alakító elemekként szövik át a magyar jogtörténet kincsei, törvényhozási öröksége feltárva évezredes jogfejlődésünk intézményeit. Az író, a képviselő és a jogász hármassága tehát Jókai Mór személyében egy, amely hármas szerep jellemzőit sajátos humorával ekként foglalta össze az 1895-ben megjelent – alig ismert – „Tégy jót” című regénye „Első rész. VII.” fejezetében:

„[...] – Tudod pajtás: te képviselő vagy, én meg ügyvéd vagyok. Nehéz nekünk egymást hazugsággal kifizetni. Jobb lesz kölcsönösen igazat mondanunk. [...].”

A korabeli Pest pezsgő kulturális élete két oldalról is hatott a fiatal íróra, akinek műveit nem csak szívesen közölték a lapok és fogadták lelkesedéssel az olvasók, hanem az neves „Életképek” című lap szerkesztésével Petőfi Sándorral együtt a fiatalabb pesti írók egyik vezéregyéniségévé, szervezőjévé is vált. Az 1848. március 15-i események tehát barátaival együtt a forradalmi események egyik központi figurájává tették. Jókai Mór a „márciusi ifjak” egyikeként az új Magyarország megteremtésében többek között a történelmi 12 pont közérthető magyarázatának elkészítésével és terjesztésével vállalt szerepet, miközben jelképesen nevéből elhagyta a nemesi származására utaló „y”-t. A forradalmi idők magánéletében is komoly változásokat eredményeztek, a kor ünnepektől színésznőjét – Laborfalvi Rózát – vezethette oltár elé, amely házasság nem csak családjában, hanem Petőfi Sándorral való barátságában is törést okozott. A családjával megszakadt viszony a fiatal Jókai Mórt véglegesen az írói pálya felé mozdította el, ekkoriban elsősorban újságírással, az „Esti Lapok” szerkesztésével biztosította megélhetését. A szabadságharc leverését követően bujdosásra kényszerült, amelyből később amnesztiát nyerve térhetett vissza közéleti pályájára.

A szabadságharc bukását követően bevezetett osztrák neoabszolutizmus a hagyományos magyar államrendezkedés megsemmisítését megtorló politikával

és önkényuralommal fokozta, amellyel szembeni reakcióként a passzív ellenállás útját választotta a korabeli politikai és társadalmi elit többsége. Jókai Mór ebben az időszakban elsősorban szépirodalmi tevékenységével állt ki az 1848-ban vallott eszméi mellett, alkotó ereje új lendületet nyert. Sorra jelentek meg regényei, elbeszélései, versei, színdarabjai, humoros írásai, miközben 1858-ban megalapította élclapját, az „Üstökös”-t, 1863-ban politikai napilapját, a „Hon”-t. Jókai Mór munkásságát a közönség mellett a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság is nagyra értékelte, az előbbi 1858-ban, az utóbbi 1860-ban tagjává választotta.

Az 1850-es évek végén a politikai élet radikális fordulatot vett, különösen az összbirodalom kormányzásának nehézségei, valamint a külpolitikai kudarcok a neoabszolutizmus feladását eredményezték az udvar részéről. Az alkotmányosságra való visszatérés ekkor lehetőséget teremtett a magyar Országgyűlés összehívására és az országos népszerűséggel bíró Jókai Mór politikai szerepvállalására egyaránt.

Jókai Mór első képviselői mandátumát az 1861. évi Országgyűlésben a siklói kerület képviselőjeként nyerte el, amelyet az 1865. évi Országgyűlésben is megőrzött. Kezdetben a Határozati, majd a Balközép Párt híveként politizált. Képviselőként az 1869. évi Országgyűlésen Terézváros, az 1872. évi Országgyűlésen a dárdai kerületet mandátumát nyerte el. Tisza Kálmán barátjaként Jókai Mór rövidesen a kormányzó Szabadelvű Párt soraihoz csatlakozott. Jókai Mór az 1875. évi Országgyűlésben Józsefváros, 1878. évi Országgyűlésben az erdélyi Erzsébetváros, 1881. évi Országgyűlésben az illyefalvi, majd 1884 és 1892 között Kassa képviselőjeként volt a Képviselőház tagja. Utolsó országgyűlési mandátumát 1892-ben nyerte el Oravicán. Jókai Mór képviselőházi munkáját kiváló szónoklatok jellemezték, amely mellett továbbra is vezércikkekkel, illetve regényeivel szolgálta a kormányzati politikát. Jókai Mór saját képviselői alapállását a tisztelt Ház előtt 1879. február 19-i beszédében ekképpen foglalta össze:

„[...] Minket ide a nemzet küldött. És miért küldött ide? [...] Talán azért, hogy képviseljük választó - kerületünket? Nem, hanem hogy képviseljük az országot. [...] Talán azért, hogy igyekezzünk a magunk számára megtartani választókerületünket? Nem azért, hanem hogy tartsuk meg az országot a nemzetnek, a jövődönnek, Európának s a szabadságnak. [...]

Jókai Mór törvényhozás területén kifejtett tevékenysége annak ellenére

szinte elfeledett a köztudatban, hogy több mint négy évtizedig volt a Képviselőháznak, majd I. Ferenc József király 1897. január 23-án kelt legfelsőbb elhatározásából haláláig a Főrendiháznak a tagja. Jókai Mór a főrendiházi munkában – annak jellegzetességei okán – kevésbé vett részt, de képviselőházi tevékenysége bátran illethető a rendkívüli jelzővel. Az általa benyújtott interpellációk, felkarolt ügyek, elterjesztett kérvények mellett a törvényhozási vitában való aktív és proaktív részvétele, magas szintű szakmai és erkölcsi felkészültségről árulkodik. Jókai Mór több esetben jogtörténeti, összehasonlító jogi érvekkel is alátámasztott hozzászólásai egy olyan képviselő arcát mutatják, akinek ezen oldala is méltó helyet kíván a nemzeti emlékezetben. E körülményről a kor egyik legkiválóbb ellenzéki képviselője, a Jókai Mórral többször is vitázó, több kérdésben vele ellentétes elvi alapállást elfoglaló Mocsáry Lajos egy parlamenti vitában maga is akként vallott, hogy *„Jókai Mór t. képviselő urnak humortól és szellemtől csillogó fényes előadását bonczkés alá venni, én megvallom, majdnem szentségtelenségnek tartanám.”* A képviselőházi felszólalások, tárgykörök egyebekben még regényeire is egyértelmű és kimutatható hatást gyakoroltak.

Jókai Mór képviselői munkásságának végén a Képviselőház 1889. november 26-i ülésén tartott nagyívű beszédet, amelyben büszkén vallott arról, hogy a törvényhozás tagjaként részt vehetett azokban a kivételes jelentőségű törvények megalkotásában, amelyek új alapokra helyezték Magyarországot. A beszéd valójában a Kiegyezés korának és eredményeinek katalógusaként is felfogható, amelyben összefoglalta a dualizmus eredményeit, értve azalatt különösen de nem kizárólagosan Ausztria-Magyarország nagyhatalmának és ezzel a Magyar Királyság területi integritásának megteremtését, a magyar alkotmányosság helyreállítását, a jogegyenlőség, a lelkiismereti és vallásszabadság, a sajtószabadság intézményeinek rögzítését, a jobbagység felszámolását, a nemzetiségi egyenjogúság törvényi kereteinek letételét, a kereskedelmi jog kodifikációját, a vármegyerendezést, a vasúti infrastruktúra fejlesztését, a mezőgazdaság, az ipar, a telekkönyvi rendszer, a közoktatás új alapokra helyezését, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztását, a büntetőjog kodifikációját, az új adórendszert, a kulturális terület támogatását – mindezeket a magyar történeti jog tiszteletben tartásával és folyamatos fejlesztésével. Annak ellenére, hogy a kormányzó pártban betöltött szerepe, illetve Tisza Kálmánnal való barátsága okán többen is személyeskedő támadásoknak tették ki személyét, elvei és a Kiegyezés keretei mellett végig kitartott. Ennek a folyamatnak jelképes állomása a trónörökösrel, Rudolf

főherceggel kötött barátsága és annak gyönyörű emlékműve „Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban És Képben” címet viselő gazdagon illusztrált kiadványsorozat, amelynek magyar főszerkesztőjévé maga a trónörökös jelölte ki.

Jókai Mór élete ezekben az időkben csendes és békés családi életet élt felesége 1886-ban bekövetkezett haláláig. Özvegysége terheit fogadott leánya, Jókai Róza és férje Feszty Árpád enyhítette. Írói és közéleti pályája fél évszázados ünnepén, 1894-ben országszerte ünnepelték személyét, amelynek elemeként magas színvonalú közéleti és irodalmi munkássága elismeréseként a Budapesti Tudományegyetem Tanácsa doktorrá avatta a legmagasabb szintű királyi jóváhagyással 1894. február 19-én. Ezt a doktori címet haláláig nem csak büszkén viselte, hanem művei újabb kiadásain is szerepeltette. A nemzet hódolata jeleként ekkor adták ki egységes kiadásban összes munkáit is.

A századfordulóhoz közeledve Jókai Mór ismét az országos figyelem középpontjába került és első házasságához hasonló országos meglepetést – döbbenetet okozott –1899 őszén, amikor családja nyilvánosság előtt sem titkolt hangos tiltakozása ellenére feleségül vette a nála 54 évvel fiatalabb Grosz, azaz Nagy Bella színésznőt. Az idős író népszerűsége csökkenése mellett azzal is kénytelen volt szembesülni, hogy rokonai, barátai többsége elfordult tőle. Társadalmi megbocsátást csak öt évvel később, halálakor nyert 1904. május 5-én, amikor a Magyar Nemzeti Múzeum előcsarnokában ravatalozták fel majd kísérték később utolsó útjára.

Jókai Mór főbb művei

Hétköznapiok. Regény. Pest, 1846.; Egy bujdosó naplója. Novellák a forradalom utáni időkből. Pest, 1851.; Erdély aranykora. Regény. Pest, 1852.; Egy magyar nábob. Regény. Pest, 1853-54.; Kárpáthy Zoltán. Regény. Pest, 1854.; Szegény gazdagok. Regény. Pest, 1860.; Az új földesúr. Regény. Pest. 1862.; A kőszívű ember fiai. Regény. Pest. 1869.; Fekete gyémántok. Regény. Pest, 1870.; Eppur si muove. És mégis mozog a föld! Regény. Pest. 1872-73.; Az arany ember. Regény. Pest, 1872.; A jövő század regénye. Pest, 1872-74.; Egy az Isten. Regény. Budapest. 1877.; Névtelen vár. Budapest, 1877.; Egy hírhedt kalandor a XVII. századból. Regényes korrajz. Budapest. 1879.; Rab Ráby. Regény. Pozsony, 1879.; Szeretve mind a vérpadig. Történelmi regény a Rákóczy korból. Budapest. 1882.; A lőcsei fehér asszony. Regény, Budapest. 1885. és Fráter György. Történelmi regény. Budapest, 1893.

Felhasznált irodalom

54. szám – Dr. Jókai Mór főrendi házi tag kinevezéséről értesítés. - In.: *FI-1896-I*.

Alapy Gyula: Jókai és Komárom. *Komáromi Lapok*, 1925. február 21.
Budapesti Közlöny – Hivatalos Lap, 1894/21.

Dr. Jókai Mór – A koszorús író doktorrá avatása. – *Pesti Napló*, 1894/51.
Fazakas Zoltán József: Dr. Jókai Mór. In: Fazakas Zoltán József (szerk.): *Jókai mint jogász*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2024.

Gonda Imre: Kísérletezés és kiegyezés. In.: Gonda Imre – Niederhauser Emil: *A Habsburgok*. Budapest, Pannonica Kiadó, 1998.

KN-1878-III.

KN-1878-VI.

KN-1884-IV.

KN-1887-XIV.

Kollár Zsuzsanna – Hites Sándor: *Adomány, díj, jutalom, segély. A mecénatúra színeváltozásai az irodalomtörténetben*. Budapest, Reciti, ELKH BTK Irodalomtudományi Intézet, 2022.

Margócsy István: Előszó. Jókai Mór fogadtatástörténete. In: Margócsy István (szerk.): *Jókai Mór emlékezete.*, Budapest, Osiris Kiadó, 2022.

Meczner Sándor: Emlékezés Jókairól, *Kecskeméti Lapok*, 1925/49. március 1.

Mikszáth Kálmán: Jókai Mór élete és kora. Két kötet. Budapest, 1907.

Orosz László: Jókai Kecskeméten. *Tiszatáj*, 1954/2.

Sturm Albert (szerk.): *Országgyűlési almanach 1892–1897*. Budapest, Pesti Lloyd-Társulat Könyvnyomdája, 1892.

Sturm Albert (szerk.): *Új Országgyűlési almanach 1887–1892*. Budapest, Ifjabb Nágel Ottó bizománya, 1888.

Szabó László: Jókai élete és művei. Budapest, Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata, 1904.

Fazakas Zoltán József egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Magánjogi Tudományok Intézete Kereskedelmi Jogi Tanszék
email: fazakas.zoltan.jozsef@kre.hu

